

1. Епанчев Н. Очерк похода 1829 года в Европейской Турции. – СПб., 1905.
2. Устное повествование бывшего запорожца Никиты Коржа. – Одесса, 1848.
3. Бачинський А.Д. Січ Задунайська. 1775 – 1828. Історико-документальний нарис. – Одеса, 1994.
4. Бойко В. Запорожці за Дунаєм // Пам'ятки України. – 1991. – № 6.
5. Голобуцкий В.А. О социальных отношениях в Задунайской Сечи // Исторические записки АН СССР. – М., 1949. – Т.30.
6. Кондратович Ф. Задунайская Сечь // Киевская старина. – 1883. – № 4.
7. Скальковский А.О. Історія Нової Січі або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ, 1994.
8. Російський державний військово-історичний архів. – Ф.ВУА. – Оп.1. – Спр.885.
9. Державний архів Одеської області. – Ф.1. – Оп.190. – Спр.138.

*Х.Ю. Чучман*

### **КОНТАКТИ СОЦІАЛІСТІВ ЛИТВИ ТА ГАЛИЧИНИ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XIX ст.**

Українсько-литовські зв'язки мають давню історичну традицію. В окремі періоди своєї історії український і литовський народи були сусідами. Із середини XIV ст. більшість українських земель на два століття опиняється у складі литовської держави. Створюється єдиний культурний простір Великого князівства Литовського, який видозмінився, але не зник після унії з Польщею у 1569 р. У XIX ст. український і литовський народи переживали період піднесення національної свідомості, і їх зв'язки набули нового суспільно-політичного характеру, особливо в останній чверті століття, коли поширились радикальні ідеї, в тому числі соціалістичні. Українці і литовці у той час належали до так званих “недержавних”, “плебейських” народів. Обидві нації втратили свою державність, і їх етнічні землі були розділені між кількома імперіями. Саме ці фактори сприяли налагодженню зв'язків між українцями і литовцями на різному рівні.

На нашу думку, в основі українсько-литовських суспільно-політичних зв'язків останньої чверті XIX ст. лежали радикальні ідеї соціальної рівності і національного визволення. Саме серед представників соціалістичних партій виявлені зв'язки, підставою котрих було намагання одночасно з соціальним вирішити і національне питання. Як відомо, ідеї соціалізму закликали до інтернаціональної єдності представників одного класу, незважаючи на національну приналежність. Наявність зв'язків між предста-

вниками немарксистських партій України і Литви свідчить про те, що вони шукали собі ідейних однодумців саме серед недержавних народів і знали про намагання один одного поєднати вирішення соціальних і національних проблем.

Одним із перших пропагандистів соціалізму на Україні був М.Драгоманов. Особливістю його політичних поглядів була протидія централізації, пропаганда федералізму, конституціоналізму і патріотизм. Найбільшого поширення ідеї М. Драгоманова набули в Галичині. Тут його прихильниками і послідовниками стали лідери галицьких радикалів Іван Франко та Михайло Павлик. Контакти галицьких і литовських соціалістів є певним етапом в українсько-литовських зв'язках. Основними напрямками цих контактів були: пошуки союзників у політичній боротьбі і налагодження співробітництва, обмін політичними виданнями, друкування матеріалів про становище народів України і Литви.

Безпосереднє знайомство І.Франка і М.Павлика з представниками литовської суспільно-політичної громадськості відбулося у 1885 р., про це повідомляє М.Павлик у листі до М.Драгоманова від 21 квітня 1885 р. [10, с.366]. Їх литовськими знайомими стали студенти сільськогосподарської школи в Дублянах на Львівщині, які входили до соціал-демократичного гуртка. Членами цього гуртка, крім литовців, були поляки і білоруси. Вони намагалися вести політичну пропаганду, проте не мали достатніх літературних сил, і тому через польського українофіла Фелікса (Щенсн) Дашинського звернулись по допомогу до М.Павлика і І.Франка. Пропозиція членів соціал-демократичного гуртка полягала в тому, щоб створити програму федеративної організації польської, білоруської і української молоді і заснувати для інтелігенції і народу видавництво, яке мало друкувати популярні видання.

Як видно із джерел, причиною налагодження зв'язків було визнання політичного та літературного авторитету галицьких радикалів І.Франка та М.Павлика та брак літературних сил у литовських та польських соціал-демократів.

Про обставини написання програми спільного видавництва повідомляє М.Павлик у листі до М.Драгоманова [10, с.398]. Першим автором програми був М.Павлик. Він написав її українською мовою. Дещо пізніше І.Франко написав свій варіант програми вже польською мовою, оскільки вона була більш зрозумілою литовцям. На зустрічі у Дублянах, де були присутні І.Франко, Щ.Дашинський, М.Павлик та литовці, було прийнято рішення друкувати програму, написану І.Франком. Вирішальну роль у такому виборі, на думку М.Павлика, відіграв Щ.Дашинський, котрий вважав програму останнього надто широкою і політизованою [10, с.398].

Програма М.Павлика мала назву “Проспект діяльності “Польсько-литовсько-українсько-білоруського братства” [10, с.405]. Ця програма була опублікована у четвертому томі “Переписки Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876-1895)” і є важливим свідченням ставлення галицьких радикалів як до литовських соціалістів, так і їхнього розуміння становища литовського народу та його проблем.

Маючи на увазі Литву, Білорусію і Україну, М.Павлик у своїй програмі зазначає, що незважаючи на широку соціалістичну пропаганду на землях, які входили колись до складу польської держави, соціалізм пустив тут дуже слабе коріння [10, с.405-406]. Причиною цього він вважав спрямованість соціалістичної агітації перш за все на робітників, в той час коли основну масу населення складали селяни. Обґрунтовуючи необхідність створення литовсько-білорусько-українського видавництва, М.Павлик підкреслював, що досі більшість активних представників цих народів вступало в ряди польських або російських соціалістів, які мали виключно польські та російські видавництва, і таким чином всі непольські і неросійські народності були залишені на волю долі. Признаючи, що інтелігенція кожного народу повинна присвятити свою діяльність перш за все тому народові, з якого вона вийшла, у програмі заявлялось від імені представників литовських, українських і деяких польських соціалістичних гуртків про їх рішення направити свою діяльність в “напрямку децентралізації, тобто переважної праці над власним народом” [10, с.406]. Отже, дана програма є свідченням однакового розуміння литовськими і українськими соціалістами свого обов'язку перед рідним народом.

У програмі заявлялось про утворення вільної федеративної спілки українських, литовських, польських і білоруських соціалістів. Необхідність об'єднання мотивувалась переконанням в тому, що діяльність соціалістичних угруповань на користь своїх народів буде ефективнішою при взаємній допомозі. Таким чином, програма націлювала на політичну пропаганду саме серед рідних народів і заявляла про необхідність спільної і одночасної роботи на національному ґрунті серед недержавних народів з метою посилення своїх зусиль на принципі взаємодопомоги.

Написана М.Павликом програма давала визначення поняття “Литва” поряд з поняттями “Польща”, “Білорусія”, “Україна” як території, де маса народу говорить литовською і т.д. Кожна з цих територій визнавалась відрубною і рівноправною [10, с.408]. Кінцевою метою планованого видавництва програма називала матеріальний і моральний добробут своїх народностей [10, с.410], а основним завданням – просвітницьку діяльність. Найбільш певним засобом виконання поставленого завдання та досягнення кінцевої мети автор програми вважав утворення видавництва, заради якого і відбувалось об'єднання [10, с.411]. Воно повинно було

друкувати літературу чотирма мовами: польською, литовською, українською і білоруською. Фактично йшлося про два видавництва: одне для інтелігенції і друге для простого люду [10, с.412]. Для інтелігенції планувалось добирати такі твори, які б знайомили її з прогресивними ідеями світового суспільно-політичного руху, особливо робітничого, зближали з власним народом, спонукали займатись його справами, вивчати його мову, минуле і сучасне соціально-економічне становище [10, с.411].

Видання для народу мали займатись в основному критикою існуючого соціально-економічного становища і показом ідеалів нового ладу, враховуючи місцеві особливості. У майбутньому планувалось видати по кілька брошур, які мали ближче познайомити український, польський, литовський і білоруський народи і таким чином підготувати їх до спільного виступу [10, с.412].

Отже, “широка і політична” програма, написана М.Павликом, з одного боку, ще раз характеризує його погляди і діяльність як оборонця інтересів трударів, його намагання привернути увагу української інтелігенції і спрямувати її роботу на благо перш за все свого народу. Саме на такому ґрунті він бачив доцільність об’єднання зусиль “соціалістів українських, польських і білоруських”, на відміну від вже існуючих спілок польських чи російських виключно з польськими чи російськими видавництвами. Суспільно-політична позиція М.Павлика, яка найшла своє відображення у цій програмі, відповідала спільним намаганням усіх, хто хотів утворити спільне видавництво, в т.ч. українців і литовців. Програма є свідченням взаємовизнання і консолідації національної інтелігенції так званих “недержавних народів”.

І.Я.Франко у написаному ним “Нарисі програми діяльності “Російсько-польсько-литовсько-білоруської спілки видавничої”, більш лаконічному та коротшому за змістом, наголошував, що підставою спільної діяльності буде повна автономія і незалежність кожної із народностей [10, с.417]. Згідно з його варіантом програми видавничої спілки також планувалось організувати видавництво українською, польською, білоруською та литовською мовами з двома відділами для інтелігенції та простого народу. Публікації для інтелігенції, за словами І.Франка, “матимуть за мету розбудити в ній любов до народу і готувати її до служіння народові” [10, с.417]. У виданнях, призначених для народу, планувалось популяризувати відомості, які могли б призвести до економічного та суспільно-політичного поступу робітничого класу [10, с.418].

Загалом обидві програми мали багато спільного. При цьому програма, написана М.Павликом, більше виявила його особисту політичну позицію; головним об’єктом діяльності вона називала селянство. Програма, написана І.Франком, – робітників, що очевидно, більше співпадало з погляда-

ми співзасновників – литовців і поляків. У листах до М.Драгоманова М.Павлик повідомляв про налагодження контактів з литовцями та заплановане видавництво, їх листування свідчить про те, що вони обидва мали і інші контакти з представниками литовського народу [10, с.367,369]. М.Павлик покладав великі надії на це плановане спільне видавництво та допомогу литовців, особливо після того, як І.Франко став членом редакції “Зорі” [10, с.397-398].

Взаємний інтерес між литовськими і українськими соціалістами залишався і надалі. Свідченням подальших контактів між ними є публікація протягом 1890 р. у журналі “Народ” статей литовського письменника Й.Адомайтиса-Шернаса під псевдонімом Стельлі “Росія і литвини” [6], “Як ставляться поляки до литвинів” [7] та “Литвини в Прусах” [8]. На думку українського франкознавця І.Д.Остапика, перекладачем статей був І.Я.Франко, в той час редактор “Народу”. Він і автор листувалися [5, с.397]. Редакція “Народу” у примітці до першої із статей писала, що в журнал звернувся відомий литовський письменник із проханням дозволити йому підняти в “Народі” литовське питання, оскільки нелитовці литовських газет і книг зовсім не розуміють, а тим часом становище литовців серед їх сусідів дуже важке, особливо в Росії [6, с.159]. Отже, про український журнал “Народ”, його ідейне спрямування знали в Литві. Як видно із редакційної примітки, автор статей мав за мету ознайомити українську громадськість із життям литовського народу, його становищем і проблемами, гнобленням, якого литовці зазнавали від пануючих (державних) народів.

На початку статті “Росія і литвини” автор вказав на ряд спільних обставин в становищі українців і литовців. Кожен з цих народів був підданим двох держав: українці – Росії та Австро-Угорщини, а литовці – Росії та Пруссії. Влада цих держав неоднаково ставилась до підлеглих народів. Обидва народи не мали своєї еліти [6, с.159]. Зробивши з самого початку порівняння становища литовців та українців у минулому, автор ніби підштовхує читача до цього порівняння і на сучасному етапі, даючи докладний аналіз політичного та економічного становища литовців на територіях, підвладних Росії і Пруссії.

Надруковану в журналі “Народ” статтю “Росія і литвини” передрукувало одне з польських видань [7, с.208], тим самим редакція “Народу” сприяла поширенню інформації про становище литовців, і в цьому виявлялося її солідарне ставлення до такого ж, як український, недержавного народу. Мабуть заохочений тією обставиною, що публікації в “Народі” доходили і до польського читача, Стельлі подав наступну статтю, в якій охарактеризував ставлення польських патріотів як неприхильне і часто навіть нетерпиме. Автор статті навів факти намагання деяких польських

патріотів дискредитувати литовців у Європі різними засобами. Наприклад: вживанням фальшивих доносів, оголошенням литовської газети “Аушра” ворожою полякам тільки за те, що вона розрізняла литовську і польську народності, створенням перепон для читання церковних проповідей і викладання релігії у гімназіях литовською мовою [7, с.209]. З огляду на це редакція висловила сумнів у тому, що нову статтю передрукують якісь польські періодичні видання, а навпаки, вони будуть не раді, що “Народ” оголошує такі факти [7, с.208].

Актуальним для українців могло бути справедливе зауваження Стельлі щодо причин і обставин колонізації литовців після Люблінської унії. Він підкреслив, що автономна Литва могла розвиватися на національному ґрунті. У тому, що так не сталося, на його думку, лежить вина на аристократії та духовенстві, які, перейнявши польську мову та чужу культуру, сприяли їх поширенню. Литовська мова, зазначив Стельлі, залишилася мовою покріпаченого люду [7, с.208].

Характеризуючи становище литовців у Царстві Польському, Стельлі вказав на ряд перешкод, які ставила литовцям російська влада. Відсутність вищих і обмежена кількість спеціальних учбових закладів, заборона друкувати литовські книги латинською азбукою, натомість примусове введення азбуки російської, запровадження навчання в народних школах російською мовою і переслідування таємних литовських шкіл перешкоджало становленню литовської інтелігенції та розвитку духовного життя [6, с.160-161]. Дещо кращим було становище литовців, на думку автора, у Пруссії. Тут вони мали право створювати на свої кошти національні школи, але цьому на заваді були нестача засобів та литовських вчителів [8, с.280]. Єдиним засобом який мали на той час литовці у Пруссії, вважає Стельлі, були їх літературна та видавнича діяльність і єдність [8, с.281]. Автор наводить факти про те, що у Пруссії щороку виходило кілька десятків друкованих латинською азбукою творів і 8 часописів у той час, коли в Росії за 27 років для 3-мільйонного литовського народу було видано тільки 9 книжечок російською азбукою [8, с.281].

Характеризуючи діяльність національних товариств, Стельлі наголошує на роботі “Литовського політичного товариства”, метою якого була агітація за вибори до прусського сейму власного депутата [8, с.281].

Статті, надруковані в журналі “Народ”, докладно знайомили українського читача з становищем литовського народу. Звернення автора з Литви в українську галицьку пресу свідчить про його бажання знайти однодумців, спільників, підтримку і солідарність серед української громадськості. Із статей чітко видно спільне в становищі литовського і українського народів: роз’єднаність етнічних земель між різними державами; відмінності в суспільно-політичному розвитку в залежності від державного

підпорядкування; проблеми у відносинах із представниками польського суспільно визвольного руху; колонізація вищих верств після Люблінської унії; значний національний гніт в межах Російської імперії; можливість друкувати національну пресу за межами Росії.

Спільні обставини в становищі литовського і українського народів стали основою зближення соціал-демократів обох націй, постійного інтересу до обставин і здобутків національної та соціально-політичної боротьби та запозичення методів її ведення, зокрема випуску національної преси і її розповсюдження.

У 1895 р. в журналі “Народ” була надрукована замітка “Дещо до уваги українських націоналів” за підписом В. Л-ський [9, с.122]. Автор Лев Василевський [1, с.557] повідомляє, що з часів Муравйова “литвинам” заборонено видавати і мати книги, друковані латинською азбукою. Уряд конфіскує усілякі литовські книжки, палить їх тисячами щорічно у Вільно, проте нічого не допомагає. Литовці ніяк не хочуть читати книги, які видає уряд, надруковані “гражданкою”, оскільки “гражданку” уособлюють із московщиною і ненависним православ'ям. Литовці друкують книги в Пруссії, а звідти контрабандою перевозять у Литву, де вони розходяться у великій кількості екземплярів [9, с.122].

Лев Василевський звернув увагу на ситуацію, яка спричинила появу в “Новом времени” статті, автор якої радить урядові дозволити литовцям друкувати книжки латиницею. Цей автор вважає, що було б краще, коли б уряд утримував литовську літературу в межах цензури, а не змушував литовців користуватись контрабандою, дозволивши розповсюджувати між ними небажану агітацію. На закінчення своєї замітки Л.Василевський закликав українців націоналів задуматись над цією курйозною та повчальною ситуацією і, організувавши за прикладом литовців масову контрабанду українських книжок із Галичини, змусити російський уряд до скасування важких заборон [9, с.122].

І.Я.Франко закликав вивчати досвід революційної агітації у поляків, литовців, латишів, грузинів. Засуджуючи “ходіння в народ”, І.Франко протиставляв йому діяльність латишів та литовців, котрі добились того, що кожен селянин вміє читати, і йому доступні безцензурні, видані за кордоном газети і брошури [3, с.170].

Аналогії культурно-історичного розвитку України, зокрема Галичини і Литви, в другій половині XIX – на початку XX ст. були однією з причин взаємного інтересу української та литовської патріотичної громадськості.

На сторінках нелегальної литовської преси також висвітлювалась соціальна і національно-визвольна боротьба не лише литовського, але й інших пригнічених народів, в тому числі і русинів, як називали тоді українське населення Галичини. “Радикальна партія русинів”, “Русини і Рим”,

“Русини в Галичині”, “Національна програма русинів”, “Національне відродження русинів” – статті під такими заголовками публікувалися в забороненій литовській пресі. “Наше становище мало чим відрізняється від становища в Галичині, тут багато чому можна повчитися”, – робив висновок у статті “Страйк у помістях Галичини”, надрукованій у 1902 р. у журналі “Darbininku balsas” (Голос робітників) його редактор А.Янулайтіс [4, с.391].

У 1892 р. журнал “Varpas” помістив детальний репортаж про з’їзд слов’янської прогресивної молоді в Австро-Угорщині (1891), в якому було передруковано виступ на з’їзді І.Франка. Одна із статей, опублікованих в цьому журналі у 1898 р. під № 3, підписана неідентифікованим псевдонімом “Suaitis”, називалась “Русини і Іван Франко” [4, с.392]. Починається стаття широким екскурсом до історико-політичного, культурного і літературного розвитку Галичини, зіставленням тодішнього становища русинів і литовців, до того ж, приводяться паралелі між національними органами друку: на думку автора статті, демократичні журнали “Народ” і “Хлібороб” як за своїми завданнями, так і з точки зору адресата відповідають литовським “Varpas” і “Ukininkas”. Характеризуючи багатогранну діяльність І.Франка, його нерівну, але мужню боротьбу проти політичної реакції, важкі особисті випробування, що випали на його долю, служіння рідній мові і літературі, автор статті називає його “центральною постаттю нового літературного і політичного руху в Галичині” [4, с.392].

Як повідомляє І.Остапик, у відділі рукописів бібліотеки Вільнюського університету зберігаються листи до литовського журналу “Varpas”, у яких подано опис громадсько-політичного і культурного життя Львова [5, с.398].

Наприкінці ХІХ ст. був налагоджений обмін між прогресивними виданнями Галичини і Литви. Так, в одному з листів редактора журналу “Varpas” Будріса (Й.Адомайтіса-Шернаса) до редакції “Народу” говориться про те, що він з якихось причин не отримав 20-й і 21-й номери “Народу” [5, с.398]. Про обмін виданнями свідчать і кореспонденції А.Летувіса (Альфонсаса Моравскіса) [5, с.397], члена Литовської соціал-демократичної партії, до М.Павлика, датовані 1899 р. і відправлені з Цюріха. У листі, датованому 30 березня 1899 р., А.Летувіс дякує за надіслання йому по першому екземпляру програмних брошур і газети. Просить і далі висилати йому газету і що буде виходити з брошур. Він повідомляє, що товариші з Росії просять через нього дістати видання М.Павлика, котрі їм потрібні для агітації в Києві і інших українських місцевостях. Оскільки їх організація тільки нещодавно утворена, поки що грошей на оплату не мають. А.Летувіс просить тимчасово вислати їм хоч декілька екземплярів своїх видань, придатних для російських відносин. У

кінці висловлює прохання знищити листа [11, *арк.93*]. В іншому листі Летувіс висилає номер газети із кореспонденцією про литовський робітничий рух, просить передрукувати її у “Громадському голосі”. Він пише, що становище литовського народу є дуже близьким до становища русинів, і для обох цих народів є необхідним взаємне ознайомлення із суспільними і політичними відносинами [11, *арк.94*].

Автор листа висловлює думку про те, що русинські діячі і литовські партії повинні бути між собою в більш близьких стосунках, оскільки вони перебувають в однаковому становищі. Він просить надіслати в редакцію соціалістичних видавництв у Цюріху газету “Громадський голос” і інші видання русинів [11, *арк.94 зв.*]. Просить публікувати в українських виданнях кореспонденції про литовців і їх робітничий рух, закликати русинів цікавитись братнім литовським народом і його рухами. Запевняє, що при бажанні М.Павлика надіслати свої кореспонденції або матеріали до них вони будуть прийняті і опубліковані без змін. На закінчення А.Летувіс бажав швидкої ліквідації конфлікту, що виник між русинами радикалами і соціал-демократами. Закликав не допустити взаємної братовбивчої боротьби, тому що від цього, на його думку, постраждає русинський народ. А.Летувіс закликав: “Не суперечте історичній закономірності, котра створила нові суспільні сили – соціалізм і міжнародну солідарність... пролетаріату, оскільки цим лише затримає природний рух серед народу русинів. Відсуньте особисті амбіції з обох сторін, забудьте про торги і війни партійні в ім'я вищої мети – добра і щастя свого народу, відшукуйте якісь шляхи взаєморозуміння, ... і всі ви, істинні і славні провідники народу русинів, підете знову разом... і поведете його вперед до боротьби за щастя і добробут” [11, *арк.95*].

Лист свідчить про добру поінформованість литовського суспільного діяча щодо суперечностей в Русько-українській радикальній партії між “молодими” і “старшими” радикалами та спроб зсередини реорганізувати РУРП у соціал-демократичну партію, що завершилися у травні 1899 р. виходом із партії більшості “молодих” і утворенням “Української соціал-демократичної партії” як автономної національної секції соціал-демократичної партії Австрії [2, *с.15*].

Аналіз публікацій в українській і литовській пресі, присвячених проблемам суспільно-економічного і політичного становища українського і литовського народів, листування А.Летувіса з М.Павликом, контакти і спільні проекти І.Франка, М.Павлика з литовськими соціал-демократами свідчать, що в основі вищевказаних контактів і зв'язків лежить розуміння подібності як становища їх народів, так і завдань, що стоять перед ними на шляху до національного самоствердження і соціальної рівності. Це в свою чергу спонукало представників обох націй шукати союзників у бо-

ротьбі за соціальне і національне визволення саме серед “недержавних” “плебейських” народів.

Українсько-литовські контакти поширювались між представниками соціалістичних течій, які в останній чверті XIX ст. були виразниками народних інтересів і які в своїх програмах поєднували вирішення соціальних і національних питань.

### Джерела та література

1. Дей О.І. Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI–XX ст.) – К., 1969.
2. Жерноклєєв О.С. Український соціал-демократичний рух в Галичині в XIX – на початку XX ст. (1899-1918 рр.): Автореф. дис. ... канд. істор. наук. – Чернівці, 1995.
3. Косарик Дмитрий. Братское единение // Советская Украина. – 1955. – № 11. – С.170-173.
4. Лаурушас Юозас. Восприятие творчества Ивана Франко в Литве // Иван Франко і світова культура. Матеріали міжнародного симпозиуму ЮНЕСКО (Львів, 11-15 вересня 1986 р.): У 3-х кн. – Кн.І. – К., 1990. – С.391-395.
5. Остапик І.Д. До питання: Іван Франко і Литва // Там само – С.396-400.
6. Народ: Орган радикальної партії в Галичині, виходив в 1890-1895 р. у Львові і Коломиї під редакцією М. Павлика і І. Франка. – 1890. – Ч.ІІ. – С.159-162.
7. Там само. – Ч.І4. – С.209-210.
8. Там само. – Ч.І8. – С.279-282.
9. Там само. – 1895. – Ч.8.
10. Переписка Михайла Драгоманова з Михайлом Павликом (1876-1895). – Т.ІV. (1882-1885). – Зладив Михайло Павлик. – Чернівці, 1910.
11. Центральний державний історичний архів України у м. Львові. – Ф.663. – Оп.І. – Спр.220.